

**Весь твій
Totus tuus**

Ярослава Матічин

**НЕ ВСЯ УМРУ.
ЗУЗАННА**

Роман

«NON OMNIS MORIAR»

Київ

УДК 821.161
М33

Серія «Весь твій. Totus tuus»

Ярослава Матічин

М33 Не вся умру. Зузанна : роман. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. – 230 с.

ISBN 978-617-520-722-2

Україна у війні... У війни не жіноче обличчя, але забуті лики нескорених жінок, які творять у час воєнних лихоліть, несуть Світло Перемоги у найтемніші закутки людської душі.

Зузанна Гінчанка – поетка міжвоєнтя і II Світової війни. Неймовірна врода, непересічний розум і талант. Вона писала долю голкою, яка рухалася до її серця, бо належала до народу, приреченого на знищення нацизмом. Ця голка сьогодні – в серці України, яку безуспішно намагається знищити рашизм.

Жінка – воїн Слова стає на захист рідної землі.

УДК 821.161

ISBN 978-617-520-722-2

© Матічин Я., 2024

© Видавництво Ліра-К, 2024

Посвята Зузанні

Стирається рима об риму, народжує слово, мов зброю.
Її міркування холодні, а розум готовий до бою.
Ні пальці тремтячі, ні очі, що темінь у світлі не бачать, —
Не хочуть сліпці ті прозріти, бо мудрості їм не пробачать.
Бо мудрість і владу їм дано! І це привілей чоловічий,
А пристрасть і слабкість таврують одвічним началом жіночим
То як поєднати в єдине? І розум, і силу, і мужність, —
Що з серцем в гармонії б'ється, і чується в ньому потужність...
Нестримана лавинна та єдність і відповідь в ритмі литавр.
Як хочеш в житті все здолати, то стань як могутній кентавр.

Я. Матічин

Нетиповий вступ нетипового роману

* * *

Дорогий читачу, твоя думка для мене цінна і важлива, бо я ділюся власним експериментом, який визрів у час війни. Запрошую тебе до роздумів про світ, який був, який є і яким він буде, якщо врятуємо його від зла.

Геть нетиповий роман, який пов'язав розважання автора, буремні події минулого століття і долі реальних людей, які органічно жакливим злом увірвалися в життя мирних людей України 24 лютого 2022 року...

Новий досвід і бачення – є радше художніми, аніж публіцистичними. Врешті, у творі міститься поезія митців, літературні джерела, які допомогли мені створити власний образ головної героїні. Однак його не варто вважати хрестоматійним. Радше це спорідненість душ, яка виникає в часи випробувань та війн. Тоді часові виміри втрачають граничні межі.

Зузанна-Поліна Гінзбург, відома у творчих колах як Зузанна Гінчанка, – польська поетка єврейського походження. Непересічна особистість, вродлива молода жінка, котра за коротке життя і незреалізований уповні талант залишила яскравий спалах у небі своєю зірковою осяйністю.

Нова війна відкрила просвіт між нами, і я зрозуміла, що мушу написати про цю особистість. Не звичайні дослідження життєпису неznаної мною людини, а крізь призму спогадів тих, хто жив поруч. Через висвітлення тодішніх подій і власне переосмислення – написати новий життєпис. Побачити її очима, відчути її серцем. Неможливо перейняти чужий біль, можливо співпереживати болючі

моменти як свої. Я написала власну історію Зузанни Гінчанки на власне бачення і розсуд. Її життєва історія – одна зі сторінок українського літопису, подій мого рідного Львова. Зузанна – невивчена, незнана – належить Україні. Україна має відкрити її талант і неймовірну жагу життя, що його обірвала війна... Жорстока і нелюдяна... Як завжди. Зузанну досліджують, вивчають. За допомогою численних авторів, джерел я внесла і свою скромну лепту. Це моя данина і моє захоплення. Це моє розуміння і часточка душі в тій, яка залишилася для мене...

Неможливо змінити минуле, але його жорстокі уроки застерігають від майбутніх помилок.

Якщо ж ідеться про безцінність людського життя і неможливість виправити невивправне, варто кільканадцять разів замислитися, перш ніж винести вирок... Легко судити тих, хто вже не обстоїть свого права. Легко таврувати всіх за всіх. Важко залишатися неупередженим... Важко захищати життя, коли навколо вмирають люди. Легше вистрілити у ворога, який прийшов на твою землю, щоб стерти навіть спомин про тебе. Важко «кинути камінь» у сусіда, який десятками років живе поруч... Сусіда, який зрадить і прирече на жахливу в муках смерть, проте піддасть анафемі, коли прийдуть по нього...

Правда про війну, навіть оповідана очевидцями тих подій, є суб'єктивною. Є особиста правда і є загальноприйнята. Є сфальсифікована правда вбивць, які приховують власні злочини...

Є правда людей. Є правда Божа – єдина Істина. Є суд людей і Суд Божий. Є людська справедливість і справедливість Божа. Але ми, зранені земними гріхами, раз по раз зводимо руки до неба і благаємо про Боже Милосердя.

Здавалось би, навіщо підіймати пласт історії, ятрити давні рани і шукати виправдання подій, які вже не виправиш? Саме для усвідомлення, переосмислення, взаємно-

го вибачення і розуміння, що в сьогоднішній можна разом жити, лише визнавши помилки і свого народу.

Війна в Україні, яка тліла з 2014 року, вибухнула повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року. Зима, яка не минула, весна, яка не прийшла... Час зупинився... чверть на п'яту того сумнозвісного світанку...

Московії, яка впродовж століть маскувала свої великоімперські амбіції щодо України, не вдалося вкотре обдурити світ щодо руйнівної сутності й облудної брехні, якою майстерно обплутувала людські уми різних країн. Інформаційне павутиння, шпигунство, фальсифікації, крадіжки, залякування, шантаж, підкупи. Цій системі маніпулювання людською свідомістю можна лише вражатися... якби її не було залучено з єдиною метою – стерти нашу націю з лиця землі, знищити, закатувати і вкотре збрехати. Нема ніякої української мови, лише наречіє, нема українців – лиш малороси на окраїні імперії, ніколи не було України... Бо не було... Як же визнати, що самі – безрідні зайди, які привласнили чуже минуле...

Ця війна нагадала про «українське» питання, яке так міцно переплелось з «польським» та «єврейським». Ця війна викрила великого маніпулятора, який прагнув і прагне «розв'язати» всі «питання» одним махом...

Кожна нова війна відкриває брами пекла, із якого вириваються найтяжчі людські гріхи...

Епізод перший

Березень 2014 р., Львів

Вулиця Шота Руставелі – з дитинства znana кінцева зупинка тролейбуса №5, з якої він традиційно рухався в напрямку Стрийської, неквапно похитуючись на крутих поворотах, вимощених бруківкою. Праворуч вабить зір Стрийський парк, а ліворуч – парк культури імені Богдана Хмельницького. По правицю – озеро з лебедями, а по лівицю, якщо звести очі догори, – улюблене коло огляду парку розваг та гойдалок. Сам маршрут – цікаві «веселі гірки». Під гору тролейбус скрипів і пихтів, аж доки не підїжджав до монументу, далі весело котячись рівною дорогою. У зворотному напрямку – до центру все виглядало навпаки. Рівна дорога та стрімкий спуск спіраллю. Так я розуміла, що старовинний Львів збудований таки на горбистій місцині, а Середмістя, наче пташа у великому гнізді, оточене горбами і валами. Ніби не довга вулиця, яка вражала одним будинком, що його так часто минала... Уже згодом довідалася, що це колишній прибутковий житловий дім банкіра Міхала Стоффа, збудований 1906 року в стилі орнаментальної сецесії фірмою Едмунда Жиховича за проектом Владислава Садловського. Того Садловського, який увічнив себе в Залізничному Двірці та в інших не менш прекрасних будівлях Львова. Цікавий будинок у вишуканому оздобленні металевими елементами і декором із плитки між вікнами. На вхідній брамі й донині – табличка польською мовою зі старою назвою вулиці – Яблоновських, 8, 8А... Таких табличок безліч на старовинних будинках міста, за кожною своя неповторна історія. Звісно, одна із них не вражала... до певного часу... Навпроти будинку – площа, тоді Галана, сьогодні – площа Петрушевича. І нічого не вказувало, що саме на цій пло-

щі, навпроти містився палац і розкішний парк польського гетьмана Станіслава Яблоновського...

У своїх «Історичних проходах по Львові» такий мені близький та помічний у пошуках Іван Крип'якевич висвітлив цей значущий аспект:

«Від Зеленої вулиці до вул. Яблоновських тягнуться високі горби. В часах облоги Хмельницького 1648 р. була тут Вовча гора, яку зайняли українські війська. І з цієї сторони через Зелену вулицю йшов перший наступ на місто, під Галицьку браму. Пізніше згадується гола гора, звана «Скалкою»; нині тільки вуличка «На Скалці»— пригадує це ім'я. Ці околиці належали до міста, під назвою Темричівського лану; місто наймало землі чиншівникам, і тут було багато городів, передміських домиків і пасік. 1672 р. під час турецької облоги Львова стояв тут султанський мостівничий табір під проводом волоського воєводи Кантакузена: волохи висипали тут шанці й звідси обстрілювали місто. Скалка через те опустіла. 1695 р. стояв тут табором польський великий гетьман Станіслав Яблоновський, опісля він загорнув собі ці землі й поставив тут величаву палату, заложив англійський парк і засадив вісім чотирикутних лип. Тут відбувалися магнатські забави й з'їзди».

Не дивно, що я навіть і не підозрювала про існування ще одного забутого палацу Львова, який за «австріяків» перетворився на казарми для вояків і не «пережив» Другу світову... Палац навпроти...

1877 року на території парку Яблоновських була відкрита перша Крайова рільничо-промислова виставка, за радянщини – площу оглядав Галан, а сьогодні вона носить ім'я президента ЗУНР Євгена Петрушевича.

Побіжний огляд століть щоденно блимає перед очима тих, хто міським транспортом мінає і площу, і вулицю. Так

буденно і байдуже, не задумуючись про мінливість скороминущої слави світу...

Чи й мене це тривожило до одного дня, коли неочікувано опинилася перед брамою з табличкою Jabłonowskich, 8A...

Ця майже голлівудська історія розпочалася в далекій Америці...

* * *

Я і не сподівалася, що день усіх закоханих одного разу може стати моїм святом на все життя. День, який обдарував дорогою, омріяною дитиною. Кожен рік – маленьке диво! Класично, що хрещена, немов добра фея із казки, щорічно тішила доньку заморськими подарунками. Той рік не став винятком. Кума із Чикаго відправила пакунок і попередила, що до Валентинового дня має прийти. Дорога неблизька, морем, тож затримка посилок не конче бентежила мене. Врешті, нагадуватися виглядало надокучливістю малої дитини.

Дзвінок із далекої Америки започаткував низку неочікуваних подій та прозрінь.

– Марійко, дорогенька? Що сталося?!

– Славуню, маєш забрати подарунки, що їх я відправила за адресою Шота Руставелі 8A... Трапилася плутанина, і вони опинилися в іншій людини. Майже на місяць застрягли у Львові...

Хвилинна пауза повного нерозуміння і раптове прозріння. Я слухала, роззявивши рота, і подиву моєму не було меж. Пакунок давно вже чекав на нас у помешканні іншої жінки з моїми ініціалами! Проживши все життя у Львові, я й гадки не мала, що поруч – мешкає моя тетка. Ще й яка! Нас розділяло сорок років! Цікавість брала гору. Це майже як вирушити у майбутнє і побачити себе у дзеркалі через роки. Хто вона, ця жінка, котра прожила в центрі міста

в будинку, що його я часто минала за роки свого життя. Жінка-загадка, жива енциклопедія, котра бачила моє рідне місто в епохи, про які я писала й довідувалася із архівних джерел. Сум'яття, якийсь незрозумілий стан... Я ТАК хотіла побачити її, проте водночас ця зустріч бентежила мене... Врешті я зателефонувала за вказаним номером.

– Пані Ярославо? – здавалося, що звертаюсь сама до себе.

– Так, – бадьорий голос на тім кінці дроту розвіяв остаточні сумніви.

– Це Ярослава Матічин, – відрекомендувалася.

– О! Я вже вас зачекалася!

Я з трепетом проходила крізь старовинну браму, повертаючись у минуле століття. Чудовий хол, ще дбайливо збережена ліпнина австріяцького періоду. Сходи на третій поверх і мить між натиском дзвінка у двері. Мила поважна пані з не меншою зацікавленістю розглядала мене, свою гостю, з'ява якої стала своєрідним відкриттям.

– Прошу заходити, – люб'язно кивнула головою.

Ми довго розмовляли, вражаючись дивним ланцюжком обставин, який на якусь мить пов'язав нас на життєвій дорозі. Наші шляхи перетнулися, щоб потім і надалі розійтися...

Виникла миттєва спорідненість та приязнь. Пані Ярослава справила неповторне враження на мене. Перше спілкування засвідчило, що переді мною – унікальна жінка, справжня патріотка, українка і сильна людина, котра гідно йде по життю, попри всі виклики й болі. Витривала у випробуваннях долі, виважена у заслуженій повазі... На дев'ятому десятку літ вона брала діяльну участь у подіях Майдану! Жінка-епоха – перед нею хотілося вдячно схилити голову.

Люди, наче зорі, з'являються на горизонті, яскраво спалахують, щоб тихо покинути небосхил прощальним дощем мерехтливих міріад. Нам не дано знати майбут-

нього, нам не належить минуле, лише єдина мить – вже і зараз – вирішує все. Чому, навіщо? Деякі люди супроводжують нас упродовж життя, а деякі – світлими ангелами з'являються в момент найбільшої потреби.

Нас єднали імена, дані при хрещенні, та прізвища, які ввійшли в наші життя зі шлюбом, тепер ідентифікували як одну особу. Помилка закралася через відсутність повної інформації, але чи була це помилка?

– Я здивувалася й злякалася, коли в дверях побачила молодика з пакою. – промовила вона. – Хлопець сказав, що він кур'єр, і побіг вниз сходами. Велика коробка з-за океану! Так, у мене чимало родини і в Канаді, і в Штатах. Я не один вечір обдзвонювала кожного, делікатно випитуючи, чи була хто не передав старенькій цюці гостинців? А ще скільки страху наїлася! Внучка попередила не рухати без неї тої коробки, бо раптом у ній щось вибухове?

Я згідливо кивала. Часи непевні того року знаменували початок війни... Ще неоголошеної тоді, так званої антитерористичної операції... Серед тих, хто втікав від мокшанської орди зі сходу України, були й шанувальники «руzzкого міра».

– От я й прислухалася, чи не цокає вибухівка... Врешті зателефонувала колежанці, і та мене спам'ятала, що давно вже вибухнуло би, тож варто подивитися: ЩО ТАМ?

Я хіба всміхалася – донька замовила різні солодощі! Поважній пані теж пасували такі гостинці.

– Коли прийшла внучка, ми відкрили коробку, – оповідала жінка. – Але нічого не брали. Ніхто з родини нічого не надсилав, то ми й чужого не рухали. Сподівалася до останнього, що таки хтось дасться чути.

– То й на здоров'я, якби й пригостилися – вже розсміялася і я.

Так я довідалася не лише про її велику заокеанську родину, а й про численних однофамільців, котрі знайшли вічний спокій у чужій землі...

– Нашого цвіту – по цілому світу. То як ви вийшли на мене? – можливо, моє запитання було дивним і дещо комічним. Кажуть, Львів – мале село. Виявляється, й Чикаго не конче більше.

– Обдзвонила родину, не минула й доньки Люби в Чикаго. То вже вона й знайшла вашу куму...

Ми дуже по-дружньому попрощалися в надії зустрітися ще бодай раз... Врешті, не загадувала на майбутнє... Мала би більше тоді її розпитати. Пані Ярослава була справжнім скарбом знань та відомостей, що їх так спрагло вишукував мій творчий розум. Наша зустріч виявилася не випадковим епізодом на перехресті людських долі...

Епізод другий

Грудень 2020 р., Львів

Випадковості – немов невідомі шляхи Господні. Війна і чума. У час пандемії писалося напрочуд комфортно. Нова пандемія заповонила панікою, страхом і смертю людські уми по всьому світу.

Відчай і безнадія кричали:

– Ви всі помрете!

Я не сприймала тих тривожних думок, віддалася на волю Божу і черпала сили у вірі. Відповіді на гострі питання сьогодення шукала в минулому. Часом у дуже далекому... Історія людства від сотворення світу Творцем до нинішніх викликів вибудовувалася у довгий логічний ланцюжок наслідків гріхопадіння. Врешті Ісус у викликах часу промовляв із Хреста і промовляє нині: